

УДК 351.824.1:620.9:34 (477)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ СФЕРИ ВИКОРИСТАННЯ ПАЛИВНО-ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ

ТРОНЬ О.Я.,
аспірант,
Національна академія державного
управління при Президентові України

У статті проаналізовано стан нормативно-правового регулювання сфери використання паливно-енергетичних ресурсів України та основні його недоліки; акцентовано увагу на останніх змінах у законодавстві в частині прискорення проведення системних реформ з метою підвищення ефективності використання палива та енергії; актуалізовано проблемні питання, на які необхідно звернути увагу в процесі удосконалення нормативно-правового регулювання сфери; надано рекомендації щодо необхідності імплементації законодавства до вимог європейських директив, оскільки Україною проголошена стратегічна євроінтеграційна спрямованість подальшого розвитку.

Ключові слова: нормативно-правове регулювання; державне регулювання; економічні чинники; енергоємність; паливно-енергетичні ресурси; розвиток сфери.

В статье проанализировано состояние нормативно-правового регулирования сферы использования топливно-энергетических ресурсов Украины и основные его недостатки; акцентировано внимание на последних изменениях в законодательстве в части касаемой ускорения проведения системных реформ с целью повышения эффективности использования топлива и энергии; актуализировано проблемные вопросы на которые необходимо обратить внимание в процессе усовершенствования нормативно-правового регулирования сферы; предложены рекомендации относительно необходимости имплементации законодательства к требованиям европейских директив, поскольку Украиной провозглашена стратегическая евроинтеграционная направленность дальнейшего развития.

Ключевые слова: нормативно-правовое регулирование; государственное регулирование; экономические факторы; энергоёмкость; топливно-энергетические ресурсы, развитие сферы.

The article analyzes the state of the legal regulation of the use of energy resources in Ukraine and its main drawbacks. The attention is focused on recent amendments in the law in terms of accelerating of systemic reforms aimed to increase of the efficiency of use of fuel and energy. The problem's issues, which require attention in the process of improving the legal regulation of the sphere, are updated. Since Ukraine declared European integration strategic direction for future development, the recommendations on legislation's harmonization with the requirements of European directives are done.

Keywords: legal regulation; state regulation; economic factors; energy capacity; fuel and energy resources; development of the sphere.

Постановка проблеми. Успішність проведення реформування будь-якої сфери напряму залежить від ефективності діючої нормативно-правової бази, яка є одним з ключових аспектів у державному регулюванні. Нажаль, існуюча система державного регулювання сфери використання паливно-енергетичних ресурсів є досить неефективною, оскільки діє ще з радянських часів. Основною причиною цього є застаріла нормативно-правова база, яка створювалася для регулювання сфери в умовах функціонування планової економіки. Дія такої нормативно-правової бази в ринкових умовах стримує розвиток сфери, не стимулює суб'єктів господарювання до модернізації виробництв, а це, в свою чергу, провокує виснажене використання ресурсів та непомірне споживання енергії, що в умовах економічної кризи та військових дій може призвести до виникнення реальних загроз енергетичній безпеці держави.

Оскільки Україна обрала євроінтеграційну спрямованість свого розвитку без проведення суттєвих реформ в частині імплементації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу неможливо досягти позитивних зрушень, особливо у такій надважливій для суспільства сфері, як сфера використання паливно-енергетичних ресурсів. Тому, є доцільним обґрунтувати необхідність удосконалення її нормативно-правового регулювання, взявши за основу європейський досвід проведення реформ та запропонувати дієві механізми виходу із ситуації, що склалася.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розгляду питань нормативно-правового регулювання у паливно-енергетичному комплексі приділяли увагу такі дослідники, як: Н. Караєва [1], В. Венгер [2], О. Лебединська [3], Р. Глен, Г. Третьак, О. Дейнека, О. Ставицька, Ф. Еддауді, А. Новицький, в роботах яких систематизовано наукові підходи щодо вирішення питань підвищення ефективності використання палива та енергії, в тому числі і шляхом удосконалення регуляторних функцій держави. В наукових працях М. Гамана [4], В. Малярєнка [5], Я. Жаліло, І. Чукаєва, Ю. Харазішвілі та інших науковців чітко відслідковується взаємозв'язок між необхідністю перегляду державних підходів до питань регуляторної політики та удосконаленням ринкових механізмів діяльності суб'єктів господарювання. Разом з тим в наукових колах приділяється недостатньо уваги нормативно-правовому регулюванню сфери використання паливно-енергетичних ресурсів, хоча цей напрямок дослідження є пріоритетним при переході зазначеної сфери до європейського вектору розвитку.

В той же час зазначена сфера функціонує досить неефективно, оскільки, крім іншого, сукупність інструментів, за допомогою яких держава здійснює свої регуляторні функції, є застарілими. Це стало основною причиною марнотратного використання суб'єктами господарювання та населенням палива та енергії, що, в свою чергу, призвело до загострення проблем в економіці України. Крім того, постійне зволікання на державному рівні з удосконаленням нормативно-правової бази у цій сфері стримує проведення реформ та унеможлиблює формування прозорих ринкових відносин.

Мета статті. Головною метою статті є проведення аналізу існуючої нормативно-правової бази щодо державного регулювання сфери використання паливно-енергетичних ресурсів та надання пропозицій щодо її удосконалення з урахуванням європейського досвіду.

Виклад основного матеріалу дослідження. Удосконалення нормативно-правового регулювання сфери використання паливно-енергетичних ресурсів України є одним з пріоритетних завдань у контексті євроінтеграційного поступу нашої держави. Для реалізації цього завдання повинна бути створена взаємоузгоджена, дієва та прозора законодавча база, яка б містила стратегічні орієнтири розвитку даної сфери та правові норми, які б передбачали поєднання інструментів державного регулювання та механізмів стимулювання суб'єктів господарювання і населення до ефективного використання палива та енергії. Однак, в реаліях сьогодення, основними проблемними питаннями, які негативно впливають на ефективність проведення реформ у даній сфері є: недосконалість чинного законодавства, недієвість нормативно-правового регулювання та відсутність чіткого плану дій щодо імплементації українського законодавства до вимог європейських директив [6].

В той же час законодавство у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів представляє собою порівняно великий масив нормативно-правових актів, які потребують перегляду, а їх дія не має позитивного впливу на розвиток сфери, що спричиняє стримування реформ і неузгодженість між державними регулюючими функціями та ринковими механізмами. Основним законодавчим актом, що регулює відносини в цій сфері, є Закон України «Про енергозбереження», прийнятий Верховною Радою України ще в 1994 році. На сьогодні цей закон втратив свою актуальність, не має механізмів прямої дії, та врегульовує питання, здебільшого спрямовані на розвиток планової економіки, а не на розвиток конкурентного середовища.

Крім того, документом, в якому закладено протиріччя щодо подальшого розвитку сфери використання паливно-енергетичних ресурсів, є Енергетична стратегія України на період до 2030 року, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15.03.06 № 145-р. Відповідно до даної стратегії передбачається до 2030 року збільшення обсягу виробництва валового внутрішнього продукту (далі – ВВП) майже в 3 рази, а споживання первинних енергоресурсів – тільки на 47,5 %. Досягнення зазначених показників повинно забезпечити зниження енергоємності ВВП з 0,5 кг у.п./грн. у 2005 році до 0,24 кг у.п. / грн. у 2030 році [7]. Разом з тим, в даній стратегії відсутні дієві заходи що дали б можливість досягти зазначених показників, а також не закладено механізмів щодо напрямів удосконалення державного регулювання сферою, які б ґрунтувалися на тісній взаємодії держави, органів місцевого самоврядування та населення, не проаналізовано можливі ризики щодо функціонування сфери в умовах нестабільної економіки.

В той же час на сучасному етапі розвитку України фактор зниження енергоємності ВВП є головним чинником для забезпечення енергетичної незалежності держави та підвищення її енергетичної безпеки, а також сталого соціально-економічного розвитку України. Проблема ефективного використання енергоресурсів за своєю стратегічною важливістю не поступається проблемі

диверсифікації джерел їх постачання, оскільки наслідком низькоефективного споживання палива та енергії є висока собівартість виробленої продукції, робіт (послуг), що зумовлює зниження рівня конкурентоздатності національної економіки [8]. Тому, держава повинна першочергово забезпечити зниження енергоємності ВВП, оскільки це є одним з головних пріоритетів розвитку економіки та єдиним об'єктивним показником ефективності споживання енергоресурсів у суспільному виробництві, який характеризує відносне споживання паливно-енергетичних ресурсів на одиницю ВВП.

Одним з найбільш ефективних інструментів підвищення енергоефективності є цінова політика. Але в Україні, при істотному зростанні цін і тарифів на енергоресурси, модернізація основних фондів підприємств відбувається вкрай повільно. Директивне, а не економічно обгрунтоване ціноутворення у поєднанні з недосконалістю обліку споживання енергоресурсів призводить до перехресного субсидування споживачів та до енергетичного марнотратства.

За останні десятиліття в країні була зруйнована та перепрофільована переважна більшість високотехнологічних підприємств, а залишилися працюючими в основному енергоємні підприємства базових галузей економіки. Це призвело до утримування енергоємності ВВП на досить високому рівні, що, крім іншого, є наслідком неоптимальної галузевої структури національної економіки, фізичного зносу основних фондів, суттєвого технологічного відставання більшості галузей економіки від рівня розвинутих країн, негативного впливу «тіньового» сектора, зокрема, імпортно-експортних операцій, що об'єктивно обмежує конкурентоздатність національного виробництва і лягає важким тягарем на економіку – особливо за умов її зовнішньої енергетичної залежності [9].

Вирішення даних проблемних питань повинно було знайти своє відображення у згаданих Законі України «Про енергозбереження» та Енергетичній стратегії України на період до 2030 року, як документах, що визначають стратегічні орієнтири розвитку сфери використання паливно-енергетичних ресурсів, але, на жаль, цього не відбулося.

Проголошена стратегічна євроінтеграційна спрямованість України, яка набула практичного втілення в останні роки, обумовлює необхідність адаптації вітчизняного законодавства у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів до законодавства Європейського Союзу, що призведе, крім іншого, до удосконалення системи державного регулювання та, як наслідок, до створення підґрунтя для проведення реформ. Саме тому одним з першочергових завдань повинно бути узгодження повною мірою правової основи функціонування вищезазначеної сфери європейському енергетичному законодавству. З цією метою необхідно переглянути інструментарій, за допомогою якого здійснюється державне регулювання шляхом внесення змін до відповідних нормативно-правових актів.

Так, договір про заснування Енергетичного Співтовариства, до якого Україна приєдналася у лютому 2011 року, створює чіткі правові рамки, у межах яких Україна ратифікує відповідні норми законодавства ЄС, для того щоб забезпечити збалансовані умови для збільшення інвестицій, підвищення

енергетичної безпеки та ефективного використання палива та енергії, а також покращення конкурентного середовища як ключового економічного чинника.

Одним із зобов'язань України згідно з вищевказаним Договором та відповідними рішеннями Ради Міністрів Енергетичного Співтовариства, є імплементація Директиви 2006/32/ЄС Європейського Парламенту і Ради від 5 квітня 2006 року щодо енергетичної ефективності кінцевого використання енергії та енергетичних послуг [10].

Основна мета імплементації даної директиви полягає у досягненні до 2020 року національної індикативної мети щодо енергозбереження у розмірі 9% від середнього показника кінцевого внутрішнього енергоспоживання за період протягом 2005-2009 рр., розрахованого з дотриманням вимог додатку I Директиви 2006/32/ЄС щодо методології обчислення планового показника збереження енергії на національному рівні. Досягнення даної мети можливе, крім іншого, за рахунок реалізації заходів, спрямованих на докорінну зміну підходів до питання нормативно-правового регулювання сфери за наступними напрямками:

- удосконалення нормативно-правової бази шляхом імплементації європейських директив та переходу до європейських стандартів;
- демонополізації сфери зі створенням конкурентного середовища;
- удосконалення механізмів державного регулювання;
- створення дієвого інвестиційно-інноваційного середовища з метою проведення ефективних і системних реформ [11].

Наступним кроком повинно стати розроблення та введення в дію відповідних технічних регламентів та стандартів, що визначатимуть критерії (показники) енергоефективності, яких необхідно досягти суб'єктам господарювання. Такі критерії (показники) повинні бути наближеними до критеріїв (показників) європейських країн, а їх досягнення буде можливим лише шляхом модернізації виробництва, оновлення основних фондів та запровадження передових енергоефективних технологій і обладнання. Іншими словами найбільш ефективним інструментом державного регулювання у сфері використання паливно-енергетичних ресурсів повинен стати перехід від прямого державного втручання у діяльність суб'єктів господарювання до запровадження технічних регламентів та стандартів, розроблених у відповідності до вимог європейського законодавства. Нажаль, така робота в Україні знаходиться на початковому етапі.

З аналізу поточної ситуації випливає, що успішному вирішенню даного завдання заважає відсутність чіткого механізму дій та сформованого на державному рівні дієвого плану заходів щодо адаптації законодавства.

Висновки. Таким чином, в сфері використання паливно-енергетичних ресурсів необхідно переглянути існуючі нормативно-правові акти, зацентрувавши увагу на питаннях удосконалення системи державного регулювання та розвитку ринкового середовища. Діючи нормативно-правові акти мають повністю відповідати вимогам директив Європейського Союзу. Крім того необхідно розробити та затвердити низку технічних регламентів та стандартів, які дали б можливість врегулювати питання ефективності використання палива та енергії суб'єктами господарювання і стимулювати їх до запровадження

передових енергоефективних технологій та обладнання. Це дасть можливість поступово створювати цілісну нормативно-правову базу, яка буде спрямована на удосконалення системи державного регулювання сфери та підвищення ефективності використання палива та енергії з урахуванням досвіду європейських країн.

В подальших дослідженнях варте уваги більш глибоке вивчення закордонного досвіду в частині удосконалення нормативно-правового регулювання сфери використання паливно-енергетичних ресурсів в умовах кризових явищ, а також вироблення шляхів удосконалення державної політики з метою забезпечення ефективного використання палива та енергії.

Література:

1. Караєва Н.В. Аналіз методів та класифікація заходів управління енергозбереженням в системі забезпечення сталого розвитку України / Н.В. Караєва // Механізм регулювання економіки. – 2010. – №3. – Т.2. – С. 139-148.
2. Венгер В.В. Регулювання діяльності природних монополій: теорія і практика / В.В. Венгер. – К.: НАН України, Інститут економіки та прогнозування, 2007. – 204 с.
3. Лебединська О. Державне регулювання розвитку регіону: проблеми та перспективи / О. Лебединська, І. Валентюк // Вісник НАДУ. – 2010. – № 3. – С. 151-156.
4. Гаман М.В. Державне регулювання інноваційного розвитку України: монографія / М.В. Гаман. – К.: НАДУ, 2005. – 388 с.
5. Малярєнко В.А. Енергетика, довкілля, енергозбереження: монографія / В.А. Малярєнко, Л.В. Лисак. – Х.: Рубікон, 2004. – 368 с.
6. Правове регулювання газової сфери та нафтопостачальної сфери у Європейському Союзі та Україні : (порівняльно-правове дослідження) / [С.В. Голікова та ін.: за заг. ред. В.Г. Дідика]; М-во юстиції України, Держ. департамент з питань адаптації законодавства. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 148 с.
7. Переосмислюючи стратегію розвитку. Національна доповідь з питань реалізації державної політики у сфері енергоефективності за 2010-2011 роки: монографія / М.О. Пашкевич, В.В. Григоровський, О.Я. Тронь [та ін.]; за ред. В.В. Григоровського, О.Я. Троня та ін. – К.: ТОВ «Альта-Ком», 2012. – 279 с.
8. Євробюлетень. Інформаційне видання Представництва Європейської Комісії в Україні. – 2009. – № 2.
9. Еддауді Файсал. Державне регулювання паливно-енергетичного комплексу в умовах глобалізації: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.03 Економіка і управління національним господарством / Еддауді Файсал. – Харків, 2008. – 18 с.
10. Державне регулювання економіки: навч. посіб. / С.М. Чистов, А.Є. Никифоров, Т.Ф. Куценко та ін. – вид. 2-ге, доопрац. і допов. – К.: КНЕУ, 2005. – 440 с.

11. Долгальова О.В. Державне регулювання електроенергетичної галузі України / О.В. Долгальова // Держава та регіони: Серія: Державне управління. – 2009. – № 3. – С. 48-53.

The article «Legislative regulation of fuel and energy of Ukraine» highlights major problem issues that make negative impact on the efficiency of reforms in this area, namely: legislation's shortcoming, ineffectiveness of regulation and the lack of a clear plan of action for implementation of the Ukrainian legislation with the demands of the European directives.

At present, legislation on the use of fuel and energy resources is a relatively large array of regulations that need to be reviewed, and their performance has not a positive impact on the development of this area that entails of the reforms curbing and the lack of coordination between government regulatory functions and market mechanisms.

The main legislative act governing relations in this area is the Law of Ukraine «On energy saving», adopted by the Ukrainian Parliament in 1994. Today, the law has lost its relevance, doesn't contain mechanisms for direct action and addresses to issues, which primarily focused on the development of the plan-based economy, but not on the development of a competitive environment.

In addition, the document which provokes controversy to further development of the area of use of energy resources is the Energy Strategy of Ukraine till 2030, approved by the Decree of Cabinet of Ministers of Ukraine on 15.03.06 № 145–р. According to this strategy, growth of gross domestic product (hereinafter - GDP) is expected almost in 3 times until 2030, and primary energy consumption – only on 47.5%.

Achievement of these indicators should provide a reduction in energy dependence of GDP from 0.5 kg of standard fuel / UAH in 2005 to 0.24 kg of standard fuel / UAH in 2030. However, this strategy there aren't any effective measures that would enable to achieve the specified performance as well as there aren't mechanisms of improving state regulation of the area which would be based on close cooperation between the state, local authorities and population. There isn't analysis of the possible risks of the operation of area in a volatile economy either. This state of legislation prevents from effective government regulation of this area.

Declared European integration strategic orientation of Ukraine, which gained practical implementation in recent years, necessitates adaptation of national legislation in the field of fuel and energy resources to the European Union law base, which will lead, among others, to improvement of the system of state regulation. That is why one of the priorities should be fully harmonization of the functioning of legal base to European energy legislation.

Achievement of this goal demands the review of the instruments through which the state regulation in the sphere of fuel and energy resources is done by amending of the relevant regulations that would fully meet European Union legislation.

Development and implementation of the relevant technical regulations and standards that specify the criteria (indicators) of energy efficiency to be achieved by undertakings should become the next step. Such criteria (indicators) should be close to

the criteria (indicators) of European countries and their achievement is possible only through modernization of manufactures, replacement of capital assets and through introduction of advanced energy efficient technologies and equipment.

In other words, the most effective tool of state regulation in the area of fuel and energy resources should be a shift from direct government interference into businesses to introducing of technical regulations and standards developed in accordance with European legislation.

УДК 334.716:005.21

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

САПЕЛЬНИКОВА Н.Л.,
кандидат економічних наук, професор
кафедри економіки,
ВОЗНЮК М.П.,
магістр кафедри економіки,
Київський національний університет
культури і мистецтв

В статті досліджено сутність управління розвитком підприємства і стратегічного управління; показано, що головний орієнтир управління розвитком підприємства – забезпечення його життєздатності. Надійність, стійкість, живучість та вмотивованість до розвитку – основні складові життєздатності, які віддзеркалюють різні аспекти підприємства. Також досліджено стратегічне управління розвитком підприємства як динамічного процесу, що базується на використанні потенціалу підприємства, орієнтується на отримання довгострокових конкурентних переваг на ринку при своєчасному коригуванні цілей функціонування (відповідно до змін, що відбуваються у зовнішньому середовищі) шляхом інноваційної спрямованості, зростання обсягів господарювання, реструктуризації підприємств або антикризового управління їх розвитком тощо.

Ключові слова: розвиток; стратегічне управління; стратегічне рішення; стратегія; підприємство.

В статье исследована сущность управления развитием предприятия и стратегического управления; показано, что главный ориентир управления развитием предпринимательства – обеспечение его жизнеспособности. Надежность, устойчивость, живучесть, и мотивированность к развитию – основные составляющие жизнеспособности, которые отражают разные аспекты предпринимательства. Также исследовано стратегическое управление развитием предприятия как динамического процесса, который базируется на использовании потенциала предприятия, ориентируется на получение долгосрочных конкурентных преимуществ на рынке при